

Rodna Gruda

Virtuoz slovenske besede

Virtuoso of Slovenian writing

Objavljeno dne/Published on: 20.11.2018

Avtor članka/Article Author: Peter Kovačič Peršin; foto: internetni vir

Letošnje leto je v Sloveniji posvečeno spominu Ivana Cankarja. 11. decembra leta 1918 je virtuoz slovenske besede umrl, odšel prav v času porajanja nove države južnih Slovanov, ki naj bi prinesla tudi slovenskemu narodu zedinjenje in svobodo. Umrl je prezgodaj, da bi mogel sodelovati pri uresničevanju tega stoletnega cilja, za katerega se je boril s svojo besedo. Morda so se tudi zaradi njegove odsotnosti narodove sanje sesule... Njegova politična volja je umanjala, ostala pa je beseda, ki slovenski narod vse do danes navdihuje s svojo nedosežno umetniško govorico, jasno mislijo in neomajno narodno zavestjo. V stoletju svojega duhovnega prebivanja v naši besedi je potrdil svoje pisateljsko prvenstvo in postal vodilni virtuoz naše besede.

This year, Slovenia is celebrating the memory of Ivan Cankar. Known as the virtuoso of Slovenian literature, Cankar passed away on 11 December 1918. This also happened to the time when the idea of establishing a new Southern Slavic country was emerging that was supposed to bring unity and freedom to the Slovenian nation. Cankar passed too soon to participate in the implementation of the century-old idea which he also fought for in his writings. Perhaps it was his absence that ultimately caused the nation's dream to collapse... And though his political will passed with him, he has left behind his works which inspire the Slovenian nation with Cankar's incomparable literary expression, clear thought, and unwavering national consciousness to this day. In the century since his passing, Cankar's spirit has survived the test of time, establishing the writer as the leading virtuoso of Slovenian writing.

Cankar se je rodil v obubožani obrtniški družini. Razmah industrijskega kapitalizma je uničil krojaški posel njegovega očeta in ga pognal po svetu s trebihom za kruhom, kako pravi slovenski pregovor. To je bil čas množičnega ekonomskega izseljevanja. Številno družino je odslej preživljala mati. In njej in vsem slovenskim materam je Cankar v črtici Sveto obhajilo zapisal srčno priznanje: »Tvoje kri smo pili in tvoje telo smo jedli, o mati...«

Tudi njega je življenjska usoda prisilila v zdomstvo. Dolga leta je živel na Dunaju in več ali manj stradal, saj se je preživljal le s pisanjem. Tu se je kalila njegova socialna zavest in rodila njegova ljubezen do domovine. V črtici, v kateri opisuje usodo zdomca, ki je svoje moči in zdravje pustil tujini, sam pa se vrnil umirajoč domov, ne opisuje le premnoge usode slovenskega zdomstva, ampak trudi svojo. Zato je lahko v usta tega vračajočega zdomca položil intimno izpoved svojega srca: »O domovina, ti si kakor zdravje...« To hrepenenje in upanje, ki so ga in ga doživljajo številni naši sonarodnjaki, razsejani po vsem svetu, je lahko izrekel samo človek, ki je doživel vse bridkosti tujinstva in je iz zvestobe svojemu narodu in iz ljubezni do materine besede potrjeval svojo narodno zavest in domovinsko ljubezen v številnih leposlovnih delih, ki jih je pisal v tujini, a s srcem bivajoč v »paradižu pod Triglavom«, kakor je poimenoval Slovenijo. Zato je Ivan Cankar v svojih spisih zapel najlepše slavošpeve slovenski domovini: »O domovina, ko te je Bog ustvaril, te je blagoslovil z obema rokama in je rekel: 'Tod bodo živeli veseli ljudje!' Skopo je meril lepoto, ko jo je trosil po zemlji od vzhoda do zahoda; šel je mimo silnih pokrajin, pa se ni ozrl nanje – Puste leže tam, strme proti nebu s slepimi očmi in prosijo milosti. Nazadnje mu je ostalo polno perišče lepote; razsul jo je na vse štiri strani, od štajerskih gorov do strme tržaške obali ter od Triglava do Gorjancev in je rekel: 'Veseli ljudje bodo živeli tod, pesem bo njih jezik in njih pesem bo vriskanje!' Kakor je rekel, tako se je zgodilo. Božja setev je pognala kal in je rodila – vzrasla so nebesa pod Triglavom...«

V času globalizacije ta romantična ljubezen do domovine usiha ne samo med našim zdomstvom, tudi med mladimi rodovi doma. Živimo v odprtem svetu, ki ga družboslovci imenujejo globalna vas. V teh pogojih se spreminja domovinska zavest sodobnega človeka.

To značilnost sodobnega občutenja intimne narodne pripadnosti je ugotavljal že Cankarjev leposlovni pobratim, pesnik Oton Župančič, ko je v pesnitvi Duma zapisal:

»Kje, domovina, si? Ali na poljih teh?

Še pod Triglavom, okrog Karavank?

Ali po plavžih si, ali po rudnikih?

Tu? Preko morja? In ni ti meja?

Hotel nekdam sem, da bi se razširila,

da bi razpela svoj krog čez zemljo -

glej, in zdaj vidim: silna, brezmejna si,

v daljo kot seme razsipaš svoj rod.«

Sodobno slovenstvo, ki je vpeto v mednarodne integracije in prav tako kot pred stoletji razsipa svoje sinove in hčere po svetu, lahko svojo domovinskost polnovredno živi v smislu Župančičeve vizije. Ko je na začetku 19. stoletja nemški filolog Wilhelm von Humboldt raziskoval zgodovino in kulturo narodov, je prišel do spoznanja, da je narodni, materni jezik prava domovina človeka, ki ne določa le njegove narodne pripadnosti, pač pa tudi obzorje njegovega mišljenja in razpon njegovega izražanja najglobljih in najintimnejših vzgibov srca in duha. Prava domovina človeka je in ostaja njegov intimni jezik. Zato je ohranjanje domače govorice prvi pogoj zvestobe slovenstvu. Zvestoba materini besedi je tudi temeljni dejavnik človekove stabilnosti v sodobnem globaliziranem svetu, ki spreminja človeka v brezimno številko množice. Domača beseda mu daje notranjo oporo, da ostaja trden v svoji enkratnosti in neponovljivosti, da ostaja oseba z samozavestjo in ponosom, da se ne čuti izgubljenega v brezimni množici. K tej zvestobi slovenski besedi, svojemu narodu in svoji polni človečnosti nas kliče beseda Ivana Cankarja. Kliče vse Slovence, tako razseljene po svetu kakor tudi bivajoče v Sloveniji. Vsi smo v enakem položaju v sodobni globalni vasi, kjer prevladuje raba jezika sporazumevanja, ki je osiromašen govorice srca.

Ivan Cankar je to duhovno domovino slovenstva utrdil s svojim bogatim leposlovnim opusom. Poudaril je, da je materina beseda najlepša melodija, ker je govorica srca. In s tem je razrešil dilemo mnogih Slovencev svojega in tudi sodobnega časa, ki svoj izpovedni govor siromašijo, ko privzemajo le jezik splošne komunikacije ali jezik svojega delovnega okolja. Kar je seveda nujna sodobnega globalnega sveta, postaja zanje ves predstavniki in izpovedni svet. Cankar je dilemo med jezikom splošne komunikacije in jezikom srca jasno začrtal, saj njegov čas ni bil za slovenskega izobraženca v tem pogledu nič drugačen od današnjega. Ob teh dilemah pa je zapel slovenski besedi najlepší slavospev med vsemi našimi pesniki, pisatelji in misleci: »Bogatejši so pač drugi jeziki; pravijo, da so tudi milozvočnejši in bolj pripravi za vsakdanjo rabo - ali slovenska beseda je praznika, petja in vriskanja. Iz zemlje same zveni kakor velikonočno potrkavanje in zvezde pojo, kadar se na svoji poti ustavijo ter se ozro na čudežno deželo pod seboj. Vesela domovina, pozdravljena iz veselega srca!«

Kajti prava domovina vsakega človeka je njegov materni jezik, v katerega je naroden. Zato ga imenujemo narodni jezik. Sodobni človek ima mnogo domovin svojega fizičnega prebivanja, eno samo pa domovino svoje srčne kulture. Ker je vsako človeško bitje narojeno v materino krilo in mu njena srčna beseda odpre vrata v zavest in vstop v svet. Zato ostaja njegova edina prava domovina jezik njegove matere in njegovega rodu. Te domovine mu ne more vzeti nobena tujina, nobeno zdomstvo. In da bi človeško bitje bivalo svojo polno in izvorno človeškost in človečnost, mora kot svojo najdražjo dediščino ohranяти in gojiti materno besedo, govorico svojega rodu. To bi moralo biti temeljno sporočilo letošnjega jubilejnega Cankarjevega leta.